

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ

Авдєєва Г. К.

к.ю.н., старший науковий співробітник,

доцент кафедри криміналістики

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

gkavdeeva@gmail.com, тел.: +380677800577

Анотація

У статті здійснено критичний аналіз норм чинного законодавства України та зареєстрованих у Верховній Раді проектів законів щодо регулювання судово-експертної діяльності в Україні, виокремлено проблемні та дискусійні питання щодо призначення та проведення судових експертиз. Запропоновано шляхи реалізації принципу змагальності і рівності сторін у використанні спеціальних знань в кримінальному судочинстві.

Ключові слова: *судова експертиза, спеціальні знання, залучення експерта, державна експертна установа, приватний експерт, змагальність судочинства, рівність сторін судочинства.*

Факти використання спеціальних знань у судочинстві відомі ще з часів давнього Риму. Час від часу для з'ясування питань, які потребували використання спеціальних знань, до суду запрошувалися лікарі, писарі, землеміри, вчителі, однак такі випадки були поодинокими. Наприкінці XIX ст. на тлі бурхливого розвитку науки і техніки вчені-криміналісти країн Європи почали приділяти увагу дослідженню речових доказів та вважали їх більш надійним джерелом доказів, ніж показання свідків.¹ Використання результатів дактилоскопічного дослідження як джерела доказів вперше зафіксовано в Угорщині у 1907 р., а згодом – в Англії (1908), в Норвегії (1910), в США (1911), в Росії (1912) та ін. країнах.²

На розвиток судових експертиз в Росії суттєвий вплив мала Судова реформа 1864 р. У ст. 326 Статуту Кримінального судочинства вказувалося, що як експерти могли запрошуватися «лікарі, фармацевти, професори, вчителі, техніки, художники, ремісники, скарбники та особи, які отримали особливу досвідченість під час тривалих занять по

¹ Див., наприклад: Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. – Новое изд., перепеч. с изд. 1908 г. – М.: ЛексЭст, 2002. – 1088 с.; Рейс Р. А. Научная техника расследования преступлений. – СПб.: Сенатская типография, 1912. – 206 с. та ін.

² Крылов И. Ф. В мире криминалистики. – Л.: Издательство Ленинградского университета, 1989. – С. 44.

якій-небудь службі». Вперше були сформульовані основні вимоги до експертів – «не зацікавленість у результатах справи, об'єктивність думок і суджень, можливість прояву ініціативи при проведенні дослідження з метою розкриття ознак, що можуть привести до встановлення істини».³

Судові експертизи на сьогодні широко використовуються в кримінальному процесі України, а висновки експерта є одним з джерел доказів (ч. 1 ст. 84 КПК України). Однак, на жаль, сторони кримінального провадження не мають рівних процесуальних прав і можливостей щодо збирання доказів шляхом використання спеціальних знань.

Необхідність створення «змагальної» структури судочинства в Україні впливає з низки ратифікованих Україною міжнародно-правових документів. В них зазначено, що суд має бути незалежним і безстороннім, обвинувачений має право на захист та можливість брати активну участь у збиранні і дослідженні доказів.⁴ «Змагальність» у ст. 129 Конституції України проголошена основною засадою судочинства, однак, до 2012 р. на стадії досудового розслідування за КПК України 1960 р. домінувала сторона обвинувачення, а сторона захисту була позбавлена правових механізмів щодо впливу на перебіг і результати досудового розслідування. Одним з аргументів прийняття Кримінального процесуального кодексу України у 2012 р. слугувало запровадження змагальної моделі кримінального судочинства. Однак, низка відомих вчених-криміналістів справедливо вважає, що навіть після прийняття Кримінального процесуального кодексу у 2012 р. сторона захисту залишилась позбавленою можливості самостійного збирання та подання доказів, в т. ч. – шляхом використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві.⁵ Так, В. Ю. Шепітько справедливо наголошує на тому, що «принцип «рівності сторін судочинства» передбачає рівність їх процесуальних можливостей. У сучасних умовах не існує рівних можливостей у зверненні до спеціальних знань у сторони

³ Див.: Полное собрание законов Российской Империи. – Собр. II, т. XXXIX, отд. II. – Спб., 1867. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dlib.rsl.ru>.

⁴ Див.: ст. 10, ст. 11 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 р.; ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р.; ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. та ін.

⁵ Більш детально див.: Журавель В. А., Авдєєва Г. К. Судова експертиза у світлі судової реформи в Україні // Традиції та новачі юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє : матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2017 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 412-414; Журавель В. А., Авдєєва Г. К. Реформування судово-експертної діяльності: шляхи та напрями // Акт. пит. крим. права, процесу і криміналістики, удоск. діяльн. суд. і правоохор. систем: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 19 травня 2017 р.). – Северодонецьк, 2017. – С. 40-44 та ін.

державного обвинувачення і професійного захисту».⁶ В. А. Журавель зазначає, що «на практиці навряд чи можна забезпечити паритетність сторін у реалізації цих можливостей, тому що у сторони обвинувачення знаходяться матеріали кримінального провадження, у слідчого, прокурора більше процесуальних та організаційних можливостей щодо отримання зразків для експертного дослідження (примусовість, негласність)».⁷

Наприкінці 2017 р. в Україні в межах судової реформи набув чинності закон № 2147-19⁸, в якому законодавець намагався запровадити низку змін, спрямованих на забезпечення змагальності сторін та механізму захисту прав особи, яка звертається до суду.⁹ В законі передбачено низку змін, спрямованих на забезпечення таких засад у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві, як змагальність, зокрема, реалізації права сторін самостійно подавати докази, включаючи висновки експертів. Господарський процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України та Кодекс адміністративного судочинства України доповнено новелами, які регулюють порядок проведення експертизи не тільки на підставі ухвали суду, а й на замовлення учасників провадження, а судові експертизи дозволено проводити не лише судовим експертам спеціалізованих державних установ, а й іншим особам, які мають відповідні спеціальні знання.¹⁰ Такі ж зміни передбачалися й у першій редакції проекту даного закону щодо порядку залучення експерта у кримінальному процесі. Однак, на жаль, після другого читання проекту закону в його тексті з'явилися норми, запропоновані депутатом А. С. Лозовим, які, в т. ч. закріпили монополію державних

⁶ Шепітько В. Ю. Використання спеціальних знань в умовах сучасного кримінального судочинства в Україні // Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції : Монографія / кол. авт. В.Ю. Шепітько, В. А. Журавель, Г.К. Авдєєва та ін. ; за заг. ред. В. Ю. Шепітька, В. А. Журавля. – Х. : Вид. агенція «Апостіль», 2017. – С. 121.

⁷ Журавель В.А. Залучення експерта: процесуальні та організаційні проблеми // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка : Спеціальний випуск № 1 «Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні». – Луганськ : Луганський державний університет внутрішніх справ. – 2014. – С. 19.

⁸ Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів. Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 48, ст. 436.

⁹ Див.: Пояснювальна записка до Проекту закону України № 6232 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415.

¹⁰ Див.: ч. 6 ст. 99 Господарського процесуального кодексу України, ч. 6 ст. 103 Цивільного процесуального кодексу України та ч. 6 ст. 101 Кодексу адміністративного судочинства України. – Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів. Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2147-19/paran2#n2>.

спеціалізованих експертних установ на проведення більшості судових експертиз та позбавили можливості самостійного залучення експерта не лише адвокатів, а й слідчих і прокурорів, що є суттєвим обмеженням прав сторін на самостійне збирання доказів. Виключне право на залучення експерта за клопотанням сторін, визначення наявності підстав для проведення експертизи та кола експертних питань, обрання експерта на сьогодні має лише суд та слідчий суддя.¹¹ Це викликало негативну реакцію не лише вчених-криміналістів, а й практичних працівників, які справедливо наголошують на тому, що ці норми «паралізують» роботу правоохоронних органів.¹² Представники Асоціації правників України справедливо зазначають, що надання слідчим суддям монопольного права «залучати чи відмовляти в залученні експерта, і тим більше, обирати експерта для сторін, суперечить їх функції судового контролю за дотриманням прав учасників кримінального процесу на стадії розслідування».¹³

Депутати Верховної Ради (ВР) України неодноразово намагалися припинити дію так званих «поправок Лозового». До ВР України було подано такі законопроекти: № 7547 від 05.02.2018¹⁴, який не було прийнято за результатами голосування 15.03.2018; № 8151 від 16.03.2018¹⁵, який було прийнято за результатами голосування 22.03.2018 та № 8249 від 06.04.2018¹⁶, який станом на 1 травня 2018 року в сесійній залі ВР України ще не розглядався. Загалом на сьогодні депутатам вдалося лише частково припинити дію «поправок Лозового» до статей 132 (Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження), 184 (Клопотання слідчого, прокурора про застосування запобіжних заходів) та 234 (Обшук) КПК України, які незначно полегшили процес отримання дозволів на проведення процесуальних дій, дозволивши подавати Ухвали слідчого судді і клопотання слідчих та прокурорів до місцевих загальних судів. Монопольне право на обрання

¹¹ Див.: ст.ст. 242, 243, 244, 332, 509 КПК України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

¹² Див., наприклад: Поправки до КПК паралізували правоохоронну систему [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://zik.ua/news/2018/03/29/popravky_do_kpk_paralizuvaly_pravoohoronnu_systemu_tutsenko_1295497.

¹³ Див., наприклад: Відкрите звернення АПУ щодо недопустимості обмеження процесуальних прав сторін у кримінальному провадженні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uba.ua/ukr/news/5162/>.

¹⁴ Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення кримінального судочинства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63408.

¹⁵ Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо уточнення деяких положень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63658.

¹⁶ Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури проведення експертиз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63818.

експертної установи та залучення експерта залишилось у слідчого судді і суду.¹⁷ Однак, на практиці зазвичай слідчий суддя або суд подають доручення на проведення експертизи не конкретному експерту, а в спеціалізовану експертну установу. Керівник даної установи та/або керівник її структурного підрозділу особисто призначає судового експерта. Про неприпустимість обрання експерта керівником експертної установи без узгодження з судом та сторонами кримінального провадження було вказано ще в 2011 році у Постанові пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ України (далі – Постанова) та зауваженнях, наданих Генеральною прокуратурою України. Зокрема, в цих матеріалах наголошено на тому, що «призначення експертизи експертній установі має відбуватися з дотриманням права обвинуваченого, підсудного на захист. Останні при призначенні та проведенні експертизи повинні мати право заявити відвід експерту і просити про призначення експерта з числа вказаних ними осіб.... у разі призначення експертизи експертній установі обвинувачений, підсудний позбавлені можливості своєчасно реалізувати наведені процесуальні права, оскільки конкретний експерт (комісія експертів) визначається керівником експертної установи».¹⁸ В Постанові також зазначено, що фактично керівник експертної установи перевищує свої повноваження під час обрання експерта і виконує функції суду з призначення експерта у справі та позбавляє можливості суд встановити факти, які свідчать про відсутність залежності експерта від обвинуваченого, потерпілого та про відсутність підстав для його відводу відповідно до КПК України та ст. 11 Закону України «Про судову експертизу». Як неприпустимий у Постанові зазначений і той факт, що відомості про судового експерта доводяться до відома учасників судочинства при ознайомленні з Висновком експерта після закінчення експертного дослідження, а не до його початку.

Згідно зі ст. 7 закону України «Про судову експертизу» (далі – Закон) «Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз». Не дивлячись на те, що вченими-криміналістами доведено, що термін «криміналістична експертиза» на сьогодні втратив своє

¹⁷ Згідно зі ст 243 КПК України «Експерт залучається за наявності підстав для проведення експертизи за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження».

¹⁸ Див.: Узагальнення судової практики про застосування судами кримінально-процесуального законодавства при призначенні судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві : Постанова пленуму ВССУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.osmark.com.ua/узагальнення-вссу-судові-експертизи/>.

початкове значення¹⁹ і не може використовуватися в нормативно-правових актах²⁰, в кожній наступній редакції «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень»²¹ значно збільшується перелік «криміналістичних» видів експертиз, монопольне право на проведення яких мають державні експертні установи. До цього переліку на сьогодні входять окрім традиційних видів експертиз (почеркознавча, авторознавча, портретна, трасологічна й ін.) так звані «нетрадиційні криміналістичні експертизи» (металів і сплавів, скла і кераміки, харчових продуктів, ґрунтів, наявності шкідливих речовин в навколишньому середовищі, експертиза речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин, сильнотоксичних і отруйних речовин, біологічна та ін.), а також нові види судових експертиз (експертиза голограм, відео- та звукозапису), при проведенні яких ідентифікаційні і діагностичні експертні завдання вирішуються методами природних і технічних наук. На жаль, в деяких державних установах взагалі не проводяться окремі види криміналістичних експертиз, що в окремих випадках унеможливило залучення експерта в кримінальному провадженні через те, що залучення недержавного судового експерта протирічить Закону. Такі проблеми не виникають у країнах-членах Європейського Союзу завдяки тому, що «відомча підпорядкованість» судових експертів у цих країнах не має вирішального значення при їх обранні для проведення судової експертизи або попереднього дослідження. Зокрема, відповідно до Рекомендацій Федерального суду ФРН, суд самостійно вирішує питання про те, чи достатньо у експерта спеціальних знань.²²

Невирішеним також залишається питання щодо заборони проведення судово-медичних експертиз недержавними експертними установами тому,

¹⁹ Аверьянова Т. В. Судебная экспертиза. Курс общей теории. – М. : Норма, 2008. – 480 с. – С. 242; Россинская Е.Р. Теория судебной экспертизы: учебник/ Е.Р. Россинская, Е.И. Галяшина, А.М. Зинин; под ред. Е.Р. Россинской. – М.: Норма, 2009. – С. 175 та ін.

²⁰ Більш детально див.: Авдеева Г.К. Криминалистические экспертизы сегодня – реальность или миф? // Криминалист первопечатный. – Х.: Видавничая агенція «Апостіль», 2016. – № 13. – С. 73-79; 19; Авдеева Г. К. Роль нормативно-правового регулювання судової експертизи в країнах-членах ЄС у побудові системи правового забезпечення судової експертизи в Україні / Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції : Монографія / кол. авт. В.Ю. Шепітько, В. А. Журавель, Г. К. Авдеева та ін. ; за заг. ред. В. Ю. Шепітька, В. А. Журавля. – Х. : Вид. агенція «Апостіль», 2017. – С. 29-37; Авдеева Г. К. Експертиза криміналістична / Велика українська енциклопедія : у 20 т. – Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол. : В.Ю. Шепітько (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2018. – С. 243-244 та ін.

²¹ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

²² Филимонов Б. А. Основы теории доказательств в германском уголовном процессе : Монография. – М. : Спартак, 1994. – С. 120

що на сьогодні всі Бюро судово-медичних експертиз в Україні є об'єктами комунальної власності.²³ Завдяки цьому в судовій практиці спостерігаються випадки, коли суди не визнають висновки судово-медичної експертизи як доказ у кримінальних справах, посилаючись на те, що експертні дослідження всупереч ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» були проведені не в державних експертних установах, а в установах, які є об'єктами комунальної власності.²⁴

Законом № 2147-19²⁵ також запроваджено зміни до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу», відповідно до яких «судово-експертну діяльність у кримінальному провадженні здійснюють державні спеціалізовані установи». Це призвело до безпідставного обмеження прав сторін на вільний вибір найбільш кваліфікованого судового експерта (в т.ч. – приватного) та збільшення і без того тривалих термінів (до 1 року і більше) проведення окремих видів судових експертиз. Завдяки цим змінам завантаженість судових експертів державних установ різко збільшилася та дорівнює в окремих випадках 50-100 експертних проваджень на особу при тому, що судовий експерт в середньому виконує 5 експертиз на місяць. З урахуванням змін до ст. 219 КПК України, якими початок строку досудового розслідування обчислюється з дня внесення відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань, такі зміни до ч. 1 ст. 7 Закону можуть призвести до прийняття невиправданих рішень про закриття кримінальних проваджень через неможливість у визначені законом терміни отримати висновки експерта.

Вирішення частини зазначених проблем регулювання судово-експертної діяльності в Україні, які не відповідають змагальним засадам судочинства, є можливим у разі ухвалення ВР України проекту закону № 8249 від 06.04.2018²⁶, яким пропонується припинити дію «поправок Лозового». Зокрема, в даному законопроекті пропонується частину першу ст. 242 КПК України викласти в такій редакції: «1. Експертиза

²³ Див.: Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною) власністю : Постанова № 311 Кабінету Міністрів України від 5 листопада 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/311-91-%D0%BF>

²⁴ Див.: Узагальнення судової практики про застосування судами кримінально-процесуального законодавства при призначенні судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві : Постанова пленуму ВССУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.osmark.com.ua/узагальнення-вссу-судові-експертизи/>.

²⁵ Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів. Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 48, ст. 436.

²⁶ Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури проведення експертиз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63818.

проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду...», абзац перший частини другої ст. 242 КПК України – в такій: «2. Слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи...», а статтю 243 – так: «1. Сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого. 2. Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової». Також в проєкті закону № 8249 містяться пропозиції щодо змін і доповнень до Закону України «Про судову експертизу». Зокрема, пропонується скасувати монополію державних експертних установ на проведення всіх видів експертиз у кримінальному провадженні та повернути право недержавним експертам та іншим фахівцям на проведення таких експертиз (ст. 7 Закону).

Значно змінити систему регулювання судово-експертної діяльності запропоновано в Проєкті № 6264 Закону про судово-експертну діяльність в Україні від 30.03.2017²⁷ та Проєкті № 8223 Закону про судову експертизу та самоврядування судових експертів від 03.04.2018²⁸. Даними законопроектами запропоновано низку змін, які дозволять демонополізувати процеси призначення та проведення судових експертиз, однак дані законопроекти, на жаль, передбачають створення Національної асоціації судових експертів України, якій пропонується надати монополієне право на присвоєння особі, яка має намір здійснювати судово-експертну діяльність, кваліфікації судового експерта, та монополієне право на видачу їй Свідчення про присвоєння кваліфікації судового експерта. Обидва проєкти містять низку положень, які протирічать один одному (в межах одного законопроекту). Зокрема, в ч. 3 ст. 1 Проєкту № 8223 міститься визначення терміну «експерт» («експерт – особа, якій відповідно до вимог чинного законодавства доручено проведення судової експертизи»), а в ч. 16 тієї ж статті надано інше визначення того самого терміну («судовий експерт – особа, яка відповідає встановленим цим законом та іншими нормативно-правовими актами вимогам, пройшла спеціальну професійну підготовку, здала кваліфікаційний іспит та внесена до Єдиного реєстру судових експертів України»). Тобто, в ч. 3 ст. 1 Проєкту № 8223 законотворці запропонували особам, які мають спеціальні знання, вільний доступ до професії експерта, а в ч. 16 тієї ж статті обмежили доступ до професії експерта особам, які не пройшли

²⁷ Проєкт Закону про судово-експертну діяльність в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61469.

²⁸ Проєкт Закону про судову експертизу та самоврядування судових експертів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=63780.

спеціальну професійну підготовку, не здали кваліфікаційний іспит та не внесені до Єдиного реєстру судових експертів України.

У чинному законодавстві України щодо регулювання судово-експертної діяльності містяться норми, які реалізувати на практиці практично неможливо. Зокрема, В. А. Журавель вірно зазначає, що в ст. 243 КПК України «на жаль, ідеться лише про можливість залучення експерта, а не про порядок реалізації цієї можливості. Законодавець навіть не визначився з назвою процесуального документа, який мають складати не лише захисник, але й слідчий чи прокурор, що вже призвело до різних підходів до розв'язання цього питання. захисник має право самостійно залучити експерта. Але законодавцем не вказано яким актом реалізується це право (клопотанням чи будь-яким іншим) і який його правовий статус, оскільки захисники не входять до переліку суб'єктів, що приймають процесуальні рішення (ст. 110 КПК)».²⁹ Ці прогалини у законодавстві призводять до складнощів у реалізації принципу змагальності судочинства. В. Ю. Шепітько справедливо наголошує на тому, що «перехід на реальні рейки змагального процесу, впровадження принципу «рівності сторін судочинства» вимагають законодавчого встановлення рівності процесуальних можливостей сторін – державного обвинувачення та професійного захисту».³⁰

Для забезпечення права на захист обвинуваченого та підсудного, при призначенні та проведенні експертизи вони (сторона захисту) повинні мати право заявити відвід експерту і просити про призначення експерта з числа вказаних ними осіб. У разі призначення експертизи експертній установі обвинувачений, підсудний позбавлені можливості реалізувати наведені процесуальні права, оскільки конкретний експерт (комісія експертів) призначається керівником експертної установи. За таких умов керівник експертної установи фактично перевищує свої повноваження під час обрання експерта і виконує функції слідчого судді і суду з призначення експерта у справі. Саме суд має визначати, хто із фахівців певної галузі знань чи людської практики може бути залучений як експерт у кримінальному провадженні, що у повній мірі відповідає принципам європейського законодавства. Так, у ст. 42 Регламенту Європейського суду з прав людини зазначено, що за

²⁹ Журавель В.А. Залучення експерта: процесуальні та організаційні проблеми // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка : Спеціальний випуск № 1 «Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні». – Луганськ : Луганський державний університет внутрішніх справ. – 2014.– С. 18.

³⁰ Шепітько В.Ю. використання спеціальних знань в умовах сучасного кримінального судочинства / Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції : Монографія / кол. авт. В.Ю. Шепітько, В. А. Журавель, Г. К. Авдєєва та ін. ; за заг. ред. В. Ю. Шепітька, В. А. Журавля. – Х. : Вид. агенція «Апостіль», 2017. – С. 120.

вимогою сторони у справі, або третьої сторони, або з власної ініціативи палата може заслухати будь-яку особу в якості експерта, на будь-якій стадії розгляду направити одного зі своїх членів або інших членів Суду з метою з'ясування обставин і розслідування на місці. Вона може запросити незалежних експертів з метою надання допомоги такій делегації.³¹

З огляду на зазначене вважаємо за необхідне законодавчо закріпити «рівність сторін» кримінального провадження та повернути їм право самостійно залучати обраного ними найбільш кваліфікованого експерта (в т.ч. – приватного) та легалізувати в кримінальному процесі проведення альтернативних експертиз (в т.ч. криміналістичних). Це наблизить законодавство України до законодавства країн-членів Європейського Союзу, дозволить реалізувати принцип змагальності сторін у судочинстві при наданні ними доказів, сприятиме підвищенню якості та наукового рівня експертних висновків в конкурентних умовах.

FORENSIC EXAMINATION IN UKRAINE'S CRIMINAL PROCEDURE: DISCUSSION QUESTIONS

Galina Avdeeva

*PhD in Law, Senior Researcher, Docent of Criminalistics
Department of Yaroslav the Wise National Law University;
e-mail: gakavdeeva@gmail.com, phone number: +380677800577*

Abstract

Forensic examinations widely use in a criminal procedure in Ukraine, and the expert's conclusions are one of the evidence sources.

A law № 2147-19 inured at the end of 2017 in Ukraine. It gave a start of realization of rights of lawyers and investigators for the grant of proofs (including the conclusions of experts) in the civil, economic and administrative procedures. However, the changes in the Criminal procedure law and Ukraine law «About a forensic examination», vice versa, groundlessly open the monopoly for the state expert establishments on doing of all types of forensic examinations and banned to lawyers and

³¹ Див.: Журавель В. А., Авдєєва Г. К. Реформування судово-експертної діяльності: шляхи та напрями // Акт. пит. крим. права, процесу і криміналістики, удоск. діяльн. суд. і правоохор. систем: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 19 травня 2017 р.). – Северодонецьк, 2017. – С. 40-44; Регламент Європейського суду з прав людини від 1 листопада 1998 // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_067.

investigators to choose for yourself of an expert establishment or experts. Investigators, public prosecutors and advocates have a right only to send a request to the judge about needing of a forensic examination. A judge personally chooses expert establishment or an expert. It is a cause of the substantial lowering of rights of lawyers and investigators in the collecting of proofs.

These problems of regulation of expert activity in Ukraine do not correspond to the competitive European principles of the court. Part of these problems can be resolved if in Ukraine will adopt the Project of law № 8249. It is proposed in this law to return rights for the investigators and lawyers, which allow them personally to attract of experts. Also it is proposed to abolish the monopoly of state expert institutions to conduct all types of forensic examinations in the criminal procedure and allow to non-state experts and other specialists to conduct forensic examinations. This will bring the legislation of Ukraine closer to the legislation of the member countries of the European Union and will allow the principle of equality of parties of criminal procedure. A competition between state and non-state experts will lead to an increase in the quality and scientific level of expert conclusions.

Key words: *forensic examination, special knowledge, invitation of expert, state expert establishment, private expert, adversarial criminal procedure, equality of criminal procedure parties.*

14

INTERNATIONAL CONGRESS
МІЖНАРОДНИЙ КОНГРЕС
TARPTAUTINIS KONGRESAS

**CRIMINALISTICS
AND FORENSIC EXPERTOLOGY:
SCIENCE, STUDIES, PRACTICE**

**КРИМІНАЛІСТИКА
ТА СУДОВА ЕКСПЕРТОЛОГІЯ:
НАУКА, НАВЧАННЯ, ПРАКТИКА**

**KRIMINALISTIKA IR TEISMO
EKSPERTOLOGIJA:
MOKSLAS, STUDIJS, PRAKTIKA**

13-15 SEPTEMBER
ВЕРЕСЕНЬ
RUGSĒJIS

ODESSA, UKRAINE, 2018
ОДЕСА, УКРАЇНА, 2018
ODESA, UKRAINA, 2018

- Scientific committee:** Co-chairman • співголови • сопредседатели
 Prof. Dr. **Henryk MALEWSKI** (Lithuania • Литва • Литва)
 Prof. habil. Dr. **Valeriy SHEPITKO** (Ukraine • Україна • Украина)
 Prof. habil. Dr. **Valeriy TISHCHENKO** (Ukraine • Україна • Украина)
- Науковий комітет:** Members • члени • члены
 Prof. Dr. **Rolf ACKERMANN** (Germany • Німеччина • Германия)
 Assoc. Prof. Dr. **Marek FRYŠTAK** (Czechia • Чехія • Чехия)
Научный комитет: Prof. habil. Dr. **Mieczyslaw GOC** (Poland • Польща • Польша)
 Prof. habil. Dr. **Bohdan SCHUR** (Ukraine • Україна • Украина)
 Prof. habil. Dr. **Victor SHEVCHUK** (Ukraine • Україна • Украина)
 Prof. habil. Dr. **Volodymyr ZHURAVEL** (Ukraine • Україна • Украина)
 Assoc. Prof. Dr. **Gabriele JUODKAITĖ-GRANSKIENĖ** (Lithuania • Литва • Литва)
 Prof. habil. Dr. **Alexander PODOBNYY** (Ukraine • Україна • Украина)
 Prof. Dr. **Václav KRAJNÍK** (Slovakia • Словаччина • Словакия)
 Prof. Dr. **Vidmantas Egidijus KURAPKA** (Lithuania • Литва • Литва)
 Assoc. Prof. Dr. **Annika LALL** (Estonia • Естонія • Эстония)
 Prof. habil. Dr. **Larisa ARKUSHA** (Ukraine • Україна • Украина)
 Prof. Dr. **Mile MATIJEVIĆ** (Bosnia and Herzegovina, Боснія і Герцеговина, Босния и Герцеговина)
 Prof. Dr. **Snieguolė MATULIENĖ** (Lithuania • Литва • Литва)
 Prof. Dr. **Darko MAVER** (Slovenia • Словенія • Словения)
 Prof. Dr. **Jozef METEŇKO** (Slovakia • Словаччина • Словакия)
 Dr. **Vladimirs TEREHOVIČS** (Latvia • Латвія • Латвия)
 Assoc. Prof. Dr. **Elita NĪMANDE** (Latvia • Латвія • Латвия)
 Prof. habil. Dr. **Bachyt NURGALIJEV** (Kazakhstan • Казахстан • Казахстан)
 Prof. habil. Dr. **Jiří STRAUS** (Czechia • Чехія • Чехия)
 Prof. Dr. **Michael SHEPITKO** (Ukraine • Україна • Украина)
 Prof. habil. Dr. **Tadeusz TOMASZEWSKI** (Poland • Польща • Польша)
 Prof. habil. Dr. **Józef WÓJCIKIEWICZ** (Poland • Польща • Польша)
 Prof. Dr. **Olesya VASCHUK** (Ukraine • Україна • Украина)

Congress supported:

Конгрес проводиться за підтримки:

Конгрес проводиться при піддержке:

УДК 343.98(063)

Ч - 75

**Криміналістика та судова експертологія: наука, навчання,
Ч - 75 практика** : матеріали 14 міжнар. Конгресу, м. Одеса, 13-15 вересня.
У 2-х т. Т. 2 / редкол. _____. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика»,
2018. – 544 с.

ISBN _____

_____.

УДК _____

ISBN _____

© НУ «ОЮА», 2018

ЗМІСТ

КРИМІНАЛІСТИЧНА МЕТОДИКА – ТРАДИЦІЙНИЙ ШЛЯХ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ АБО ШЛЯХ ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ?

Класифікація криміналістичних методик розслідування злочинів <i>Володимир Журавель</i>	12
Поняття протидії розслідування злочинів <i>Артур Миськевич</i>	25
Криміналістична методика як шлях підвищення ефективності розслідування та впровадження сучасних методів управління <i>Богдан Щур</i>	41
Спосіб злочину як основний елемент криміналістичної характеристики незаконного використання товарних знаків <i>Інна Поліщук</i>	50
Особливості тактики інспектування у відповідності з кримінальним процесом в Латвії <i>Vladimirs Terehovičs, Elīta Nīmande</i>	68
Криміналістична характеристика як фундаментальна категорія криміналістичної методики <i>Валерія Динту, Юлія Хрес, Володимир Калухін, Сергій Чумак</i>	77
Злочин пов'язаний з ДТП в Словачькій Республіці <i>Martin Laca</i>	89
Особливості розслідування дорожньо-транспортних пригод <i>Katarína Kandová, Marcela Lukášová</i>	96
Фіксація документів на місці злочину <i>Matej Barta</i>	108
Місце криміналістичної характеристики злочину в системі криміналістичної методики <i>Вадим Тихоненко, Олег Луговий</i>	116
Сучасні проблеми теорії та практики розслідування серійних сексуальних вбивств <i>Олена Александренко</i>	127

Криміналістична методика судового розгляду кримінальних справ як засіб оптимізації вирішення завдань кримінального судочинства <i>Вікторія Алексійчук</i>	137
Структура, класифікація та місце оперативної комбінації під час документування злочинів корупційної спрямованості <i>Лариса Белік</i>	151
Поняття, види та технології проведення системних (змішаних) судових дій у кримінальному провадженні <i>Ірина Шепітько</i>	159
Механізм ятрогенних злочинів <i>Марієтта Капустіна</i>	171
Теоретичні положення в комплексній методиці розслідування економічних злочинів, вчинених організованою групою <i>Валентина Корж</i>	183
Постановка проблеми визнання негласного розслідування складовою криміналістичної методики <i>Олександр Подобний</i>	193
Криміналістична характеристика та технологія вчинення злочинів: поняття та співвідношення <i>Лариса Аркуша, Наталія Чинко, Євген Хижняк, Андрій Журавльов</i>	202
Інформаційні сліди в контексті механізму вчинення злочинів із використанням обстановки кіберпростору <i>Олена Самойленко, Діана Паляничко, Олексій Баланюк, Ірина Ващенко</i>	216
Проблеми формування криміналістичної характеристики фальсифікації та обігу фальсифікованих лікарських засобів <i>Ігор Парфіло</i>	223

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ОКРЕМИХ НАПРЯМКІВ В СУДОВІЙ ЕКСПЕРТИЗІ

Почеркознавча діагностика – підгрунття судової графології: початок формування окремої криміналістичної теорії <i>Іван Козутич</i>	238
Актуальність судової фоновскопічної експертизи: проблеми і рішення <i>Рената Конарскене, Ліна Ливене</i>	261

Біометричні особливості алографа: можливості та обмеження в судово-медичній експертизі <i>Nicolò Di Toma, Milena Pugnaroni</i>	276
Аналіз мікрослідів - область, яку неможливо переоцінити в криміналістичних дослідженнях <i>Grażyna Kędzierska</i>	284
Елементи графологічної невідповідності підробленого заповіту <i>Pávlos Kipouràs</i>	300
Сучасні тенденції судової експертизи ідентифікації особи за почерком <i>Anna Koziczak</i>	314
Земельні питання в судово-експертній діяльності <i>Артем Пиненко</i>	322
Розробка методів експертизи почерку в Польщі в історичному ракурсі <i>Wacław Brzęk, Mieczysław Goc, Sylwia Gwoździewicz</i>	330
Положення про графічний підпис в Італії і в Україні, пов'язане з безпекою даних і роллю графобіометричного експерта <i>Sabrina Belluco, Laura Piz, Milena Pugnaroni</i>	351
Судова експертиза в кримінальному судочинстві України: дискусійні питання <i>Галина Авдєєва</i>	370
Полімерні та гібридні банкноти: захисні ознаки, особливості дизайну, судово-експертне дослідження і приладовий контроль їх справжності <i>Ольга Боcharова</i>	381
Особливості проведення судової гемологічної експертизи за допомогою приладу Presidium Duo Tester <i>В'ячеслав Сушко</i>	402
Проблеми нормативного регулювання судово-експертної діяльності в новому законодавстві України <i>Елла Сімакова-Єфремян</i>	411
Місце судової експертизи у судово-експертній діяльності <i>Євгенія Демидова</i>	426
Почеркознавча експертиза в Центрі судової експертизи Литви: сьогодення і тенденції майбутнього <i>Rasa Tamošiūnaitė</i>	436

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ В КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ТА СУДОВО-ЕКСПЕРТНІЙ ДИДАКТИЦІ

Декілька тез про деякі перспективи розвитку криміналістики та криміналістичного освіти в Росії <i>Ігор Комаров</i>	444
Цифровий слід як майбутнє криміналістики <i>Jozef Meteňko, Martin Meteňko</i>	460
Аерокосмічна зйомка у криміналістичній дидактиці та діяльності органів правопорядку <i>Василь Білоус</i>	480
Актуальні проблеми становлення технологічного підходу у криміналістиці <i>Анастасія Барцицька</i>	502
Деякі тактичні аспекти розслідування та судового розгляду проваджень щодо торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини <i>Ірина Гловюк</i>	511
Тактика роботи зі слідчим <i>Денис Пономаренко</i>	520
Питання доказів у сексуальному насильстві над дітьми в кримінальному законодавстві Литви <i>Rasa Išganaitė, Janina Juškevičiūtė</i>	526
Ставлення студентів до перспектив їх кар'єри в області права і програми досудового процесу <i>Janina Juškevičiūtė, Žaneta Navickienė</i>	528
Світоглядні методологічні засади теорії кримінального процесуального доказування <i>М. Погорецький, Д. Сергєєва</i>	531

CONTENTS

CRIMINALISTICAL METODICS THE TRADITIONAL PATH OF DEVELOPMENT OF CRIME INVESTIGATION OR THE WAY OF IMPLEMENTATION OF CONTEMPORARY MANAGEMENT METHODS?

Classification of criminalistic methods of crime investigation <i>Volodymyr Zhuravel</i>	12
Concept of counteraction to investigation of crimes <i>Artur Miskevich</i>	25
Criminalistic methodics as a way of improvement of the investigation effectiveness and implementation of modern management methods <i>Bogdan Shchur</i>	41
The method of crime as the main element of the criminalistic characteristics of the illegal use of trademarks <i>Inna Polischuk</i>	50
Peculiarities of the tactics of inspection in accordance with criminal procedure in Latvia <i>Vladimirs Terehovičs, Elīta Nīmande</i>	68
Criminalistic crime characteristic as a fundamental element of criminalistic methodics <i>Valeriia Dyntu, Yuliya Hres, Volodymyr Kaluhin, Sergey Chumak</i>	77
Crime scene search of car accidents in Slovak Republic <i>Martin Laca</i>	89
Specifics of investigation of the road traffic accidents <i>Marcela Lukasova, Katarina Kandova</i>	96
Ensuring documents at the crime scene <i>Matej Barta</i>	108
The place of criminalistic crime characteristics in the system of criminalistic methodics <i>Vadym Tykhonenko, Oleh Luhovi</i>	116
Modern problems of the theory and practice of investigating serial sexual assassinations <i>Helen Alexandrenko</i>	127

Criminalistic methods of trial of criminal cases as a way to optimize task implementation in criminal proceedings <i>Victoriya Aliksieichuk</i>	137
Structure, classification and place of operative combination in the documentation of corruption penalties <i>Larisa Belik</i>	151
Concepts and types of technology for carrying out systemic (mixed) court actions in criminal proceedings <i>Iryna Shepitko</i>	159
Mechanism of iatrogenic crimes <i>Marietta Kapustina</i>	171
Theoretical provisions in a comprehensive methodology for investigating economic crimes committed by an organized group <i>Valentina Korzh</i>	183
Statement of the problem of recognition of secret investigation as part of forensic methodology <i>Alexander Podobnyi</i>	193
Criminalistic characteristic and technology of committing crimes: definition and correlation <i>Larysa Arkusha, Nataliya Chipko, Engen Khyzhniak, Andrii Zhuravlov</i>	202
Information traces in context of mechanism of commitment crimes with the use of crime scene cyberspace <i>Elena Samoilenko, Diana Palyanychko, Alexey Balanyuk, Irina Vaschenko</i>	216
Problems of Forming Forensic Characteristics of Falsification and Circulation of Falsified Medicinal Products <i>Ihor Parfyo</i>	223

THE PROBLEMATIC ISSUES OF THE DEVELOPMENT OF CERTAIN DIRECTIONS IN FORENSIC EXAMINATION

Percental diagnostics - subjects of judicial graphology: the beginning of the formation of the single criminalistic theory <i>Ivan Kogutich</i>	238
Actualities of forensic phonoscopic expertise: problems and solutions <i>Lina Lyviene, Renata Konarskiene</i>	261

Biometric features of an allograph: possibilities and limits in the forensic examination <i>Nicolò Di Toma, Milena Pugnali</i>	276
Analysis of microtraces - an area that can not be overestimated in forensic examinations <i>Grażyna Kędzierska</i>	284
Elements of graphological inconsistency of the forged testament <i>Pávlos Kipouràs</i>	300
Current tendencies in forensic science and identification of people based on handwriting <i>Anna Koziczak</i>	314
Land issues in the forensic expertise activity <i>Artyom Ripenko</i>	322
The development of the handwriting examination methods in Poland in the historical frame <i>Wacław Brzęk, Mieczysław Goc, Sylwia Gwoździwicz</i>	330
The regulation on graphometric signature in Italy and in Ukraine implications on data security and the role of the graphobiometric expert <i>Sabrina Belluco, Laura Piz, Milena Pugnali</i>	351
Forensic examination in Ukraine's criminal procedure: discussion questions <i>Galina Avdeeva</i>	370
Polymer and hybrid banknotes: security features, design features, forensic investigation and instrument control their authenticity <i>Olga Bocharova</i>	381
Features of forensic gemmological examination using Presidium Duo Tester <i>Vyacheslav Sushko</i>	402
Legal regulation issues of forensic and expert activities in new legislation of Ukraine <i>Ella Simakova-Yefremian</i>	411
Location of the forensic examination in forensic expert activity <i>Evgeniya Demidova</i>	426
Handwriting expertise in the Forensic Science Centre of Lithuania: present actions and future vision <i>Rasa Tamošiūnaitė</i>	436

THE INNOVATIVE METHODS WITHIN CRIMINALISTIC AND FORENSIC DIDACTICS

Several theses about some prospects of development of criminalistics and criminalistic education in Russia <i>Igor Komarov</i>	444
Digital trace as a future of Criminalistic <i>Jozef Meteňko, Martin Meteňko</i>	460
Aerospace survey in criminalistic didactics and activity of law enforcement agencies <i>Vasyl Bilous</i>	480
The actual issues of technological approach in forensic science <i>Anastasiiia Bartsytska</i>	502
Some tactical aspects of investigating and prosecuting human trafficking or other illicit human rights <i>Irina Glovyuk</i>	511
Tactics of work with an investigator <i>Denis Ponomarenko</i>	520
Issues of proceedings of evidence in sexual violence against children in Lithuanian criminal law <i>Rasa Ižganaitė, Janina Juškevičiūtė</i>	526
Students' attitude towards their career prespectives in law and pretrial process programme <i>Janina Juškevičiūtė, Žaneta Navickienė</i>	528
Issues of proceedings of evidence in sexual violence against children in Lithuanian criminal law <i>Rasa Ižganaitė, Janina Juškevičiūtė</i>	526
Students' attitude towards their career prespectives in law and pretrial process programme <i>Janina Juškevičiūtė, Žaneta Navickienė</i>	528
The worldview methodological principles of the theory of criminal procedural proof <i>M. Pohoretskyi, D. Serhieieva</i>	531

Наукове видання

**КРИМІНАЛІСТИКА
ТА СУДОВА ЕКСПЕРТОЛОГІЯ:
НАУКА, НАВЧАННЯ, ПРАКТИКА**

14 МІЖНАРОДНИЙ КОНГРЕС

Том 2

Верстка – Н.М. Ковальчук

Підписано до друку 20.08.2018. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 31,62. Тираж 300. Замовлення № _____.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65009, Україна, м. Одеса, вул. Сегедська, 18, офіс 431
Телефон +38 (0552) 39 95 80
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.